

Ciutat amb perspectiva de gènere

Un urbanisme inclusiu
i de la vida quotidiana

-
- 1. Necessitat i oportunitat**
 - 2. Mapa de la xarxa quotidiana**
 - 3. Mapa de les marxes exploratòries**
 - 4. Formació en urbanisme amb perspectiva de gènere**
 - 5. Manual d'urbanisme de la vida quotidiana**
-

Ciutat amb perspectiva de gènere

1 Necessitat i oportunitat

Definim l'urbanisme amb perspectiva de gènere com la disciplina que concep la ciutat i el territori com un espai que facilita i acompanya la realització de les tasques quotidianes i de sosteniment de la vida, amb equitat per a totes les persones i col·lectius.

L'urbanisme inclusiu és una oportunitat, tant per l'Ajuntament de Barcelona com per Barcelona Regional, d'aproximar-se a l'urbanisme amb una mirada de gènere, situant la vida al centre i promovent la coproducció de les polítiques urbanes.

Tradicionalment la nostra cultura ha relacionat la productivitat i l'economia de mercat a l'esfera pública, mentre que les activitats domèstiques i de cura, assignades tradicionalment a les dones, s'han vist desvalorades, invisibilitzades i relegades a l'àmbit privat. La perspectiva de gènere pretén fer visibles aquestes desigualtats i aportar una nova mirada a l'hora de concebre les ciutats. Tots els éssers humans som interdependents, i en algun moment totes les persones necessitem l'ajuda d'una altra persona en la infància, en la malaltia, en la vellesa i, molt sovint, en el dia a dia. Els éssers humans també som ecodpendents, necessitem l'oxigen, els boscos o l'aigua. El model econòmic actual ignora aquestes dues dependències (Herrero, 2013).

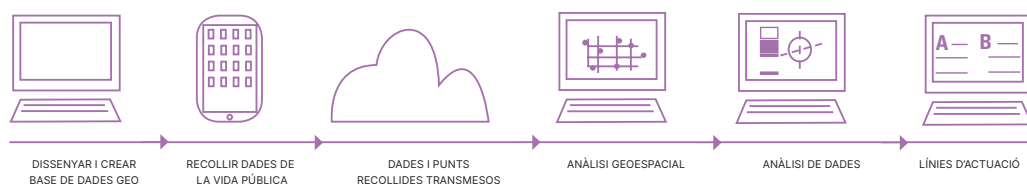
L'urbanisme amb perspectiva de gènere posa el focus d'atenció en el coneixement dels processos de vida dels diferents col·lectius, i busca la manera de permetre i donar suport espacial i temporal a les necessitats quotidianes i, alhora, ser respectuós amb els ecosistemes. Les activitats de sosteniment de la vida (com comprar aliments, visitar-se en un centre mèdic, tenir cura d'infants o persones malaltes, jugar, socialitzar-se o participar en la comunitat) tenen una traducció espacial i temporal. Depenent de les formes que prenen les ciutats i de com organitzen les activitats, serà més o menys fàcil dur-les a terme i compartir-les (socialitzar-les).

La legislació actual en matèria d'igualtat i d'urbanisme recull aquesta mirada feminista sobre la ciutat, i en concret la Mesura de Govern d'«Urbanisme amb perspectiva de gènere» situa la vida quotidiana en el centre de les polítiques urbanes de Barcelona i treballa des d'una visió inclusiva per donar resposta a les necessitats i els desitjos del conjunt de la societat, tenint en compte la seva diversitat de gènere, d'edat, d'origen o funcional, entre d'altres.

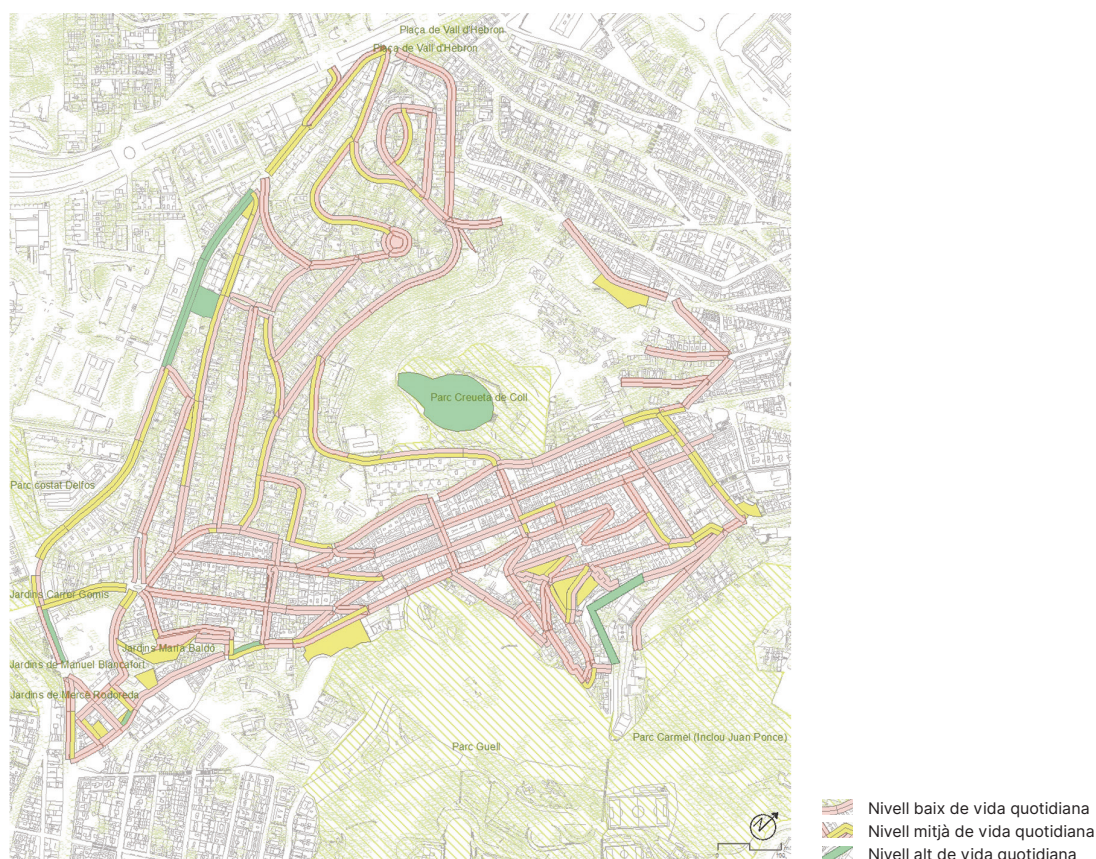
Entre les actuacions de la Mesura de Govern orientades a promoure un canvi de model urbà, es troben diferents projectes i formacions realitzades per Barcelona Regional. Ens referim al projecte del «Mapa de la xarxa quotidiana», el projecte del «Mapa de les marxes exploratòries» i la formació en matèria d'urbanisme inclusiu (que es presenten a continuació). Aquest resum acaba amb la presentació d'una de les accions més importants de la Mesura de Govern, la redacció del «Manual d'Urbanisme de la vida quotidiana». Aquest manual s'ha redactat des de Barcelona Regional amb la finalitat de donar criteris de planejament i eines de diagnòstic al personal tècnic que redacta planejament urbanístic i al que elabora projectes d'espai públic i d'equipaments.

2 Mapa de la xarxa quotidiana

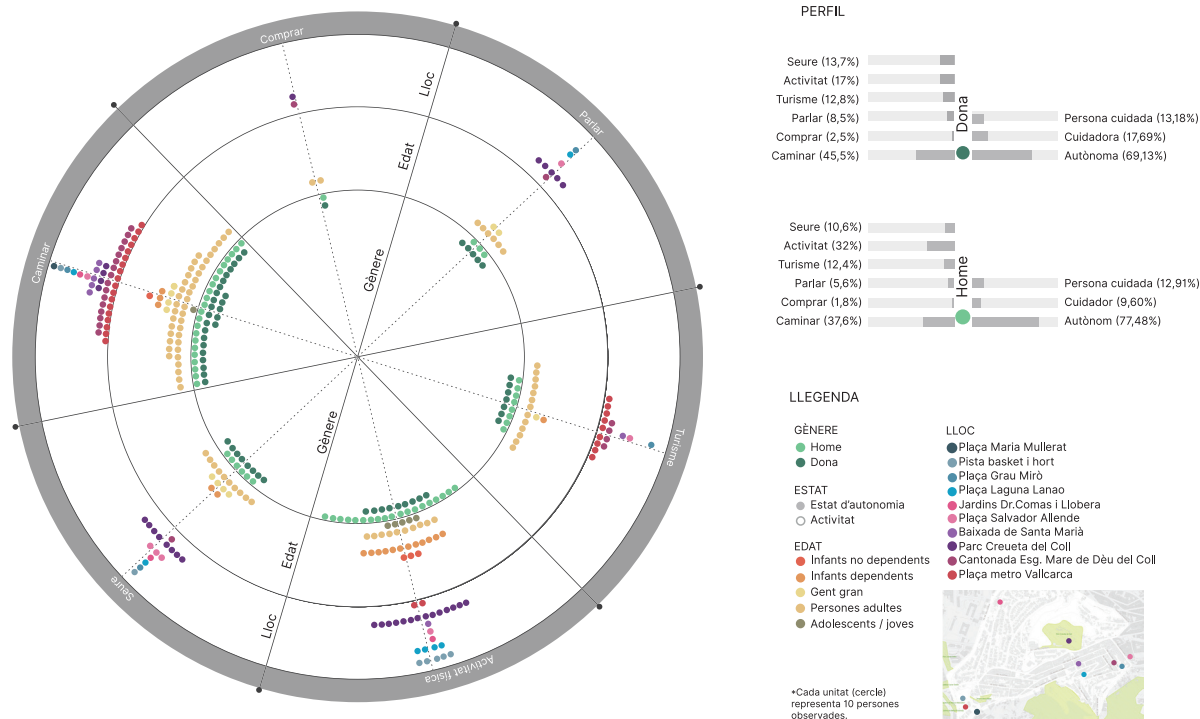
El mapa de la xarxa quotidiana és una representació de com viuen les persones el dia a dia el seu espai. Les ciutats poden tenir moltes representacions sobre el mapa segons els seus objectius i perspectives. El mapa de la xarxa quotidiana és un mapa de la ciutat quotidiana i cuidadora, on les tasques domèstiques i de cura són al centre. Aquest treball és un primer pas en l'elaboració d'una metodologia per l'anàlisi de la ciutat amb perspectiva de gènere, un mètode que caldrà validar i consensuar.

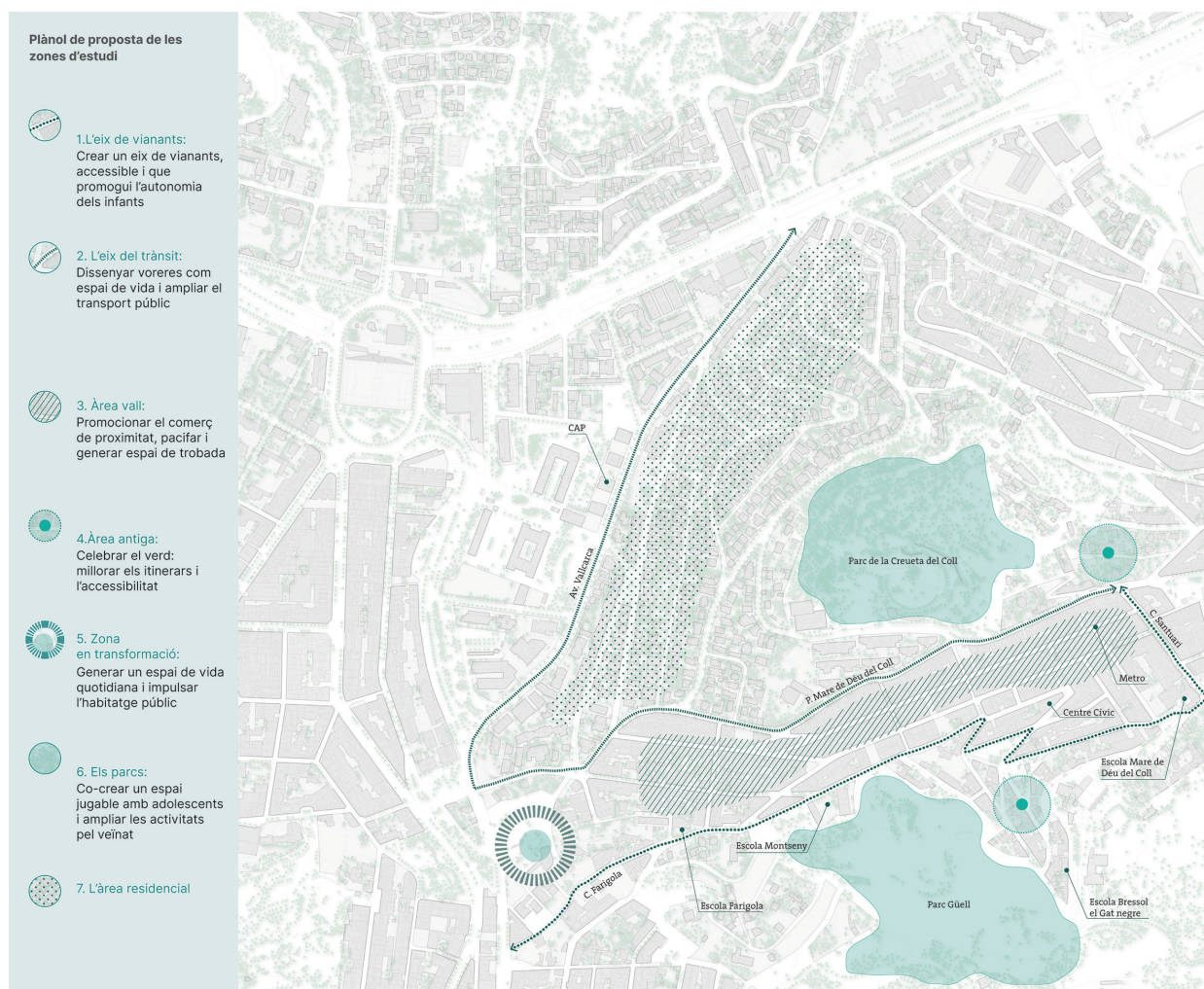
En realitat no és un mapa sinó tot un seguit de mapes que recullen diferents eixos que analitzen la ciutat inclusiva. Una ciutat que integra tots els seus col·lectius independentment de sexe, origen, classe social, edat o capacitats. Aquests eixos d'anàlisi de la ciutat inclusiva fan referència a la mobilitat, el teixit urbà, teixit social, l'autonomia o el temps. Cadascun d'aquests eixos dibuixen capes d'informacions que superposades configuren el mapa de la xarxa quotidiana. Els mapes recullen tant l'experiència quotidiana dels veïns i veïnes extreta de cartografies socials com l'observació sobre el seu espai de vida.

Recollir dades de l'espai.

Recollir dades de les persones.

Línies d'actuació.

3 Mapa de les marxes exploratòries

Les marxes exploratòries són una eina per realitzar auditories d'espai urbà i seguretat amb perspectiva de gènere a partir de l'observació, de l'experiència directa i de la participació de les dones. Les marxes exploratòries es realitzen amb les dones dels barris i permeten fer comprovacions «in situ» dels elements que poden millorar la seva vida quotidiana. La finalitat d'aquest projecte és presentar la informació recollida a les marxes exploratòries en format de mapa per a la seva ràpida i fàcil assimilació. D'aquesta manera pot ser una eina útil pels tècnics i tècniques de l'Ajuntament de Barcelona en la presa de decisions. A la vegada vol ser una eina de difusió de les marxes exploratòries i per tant de la planificació urbana amb perspectiva de gènere.

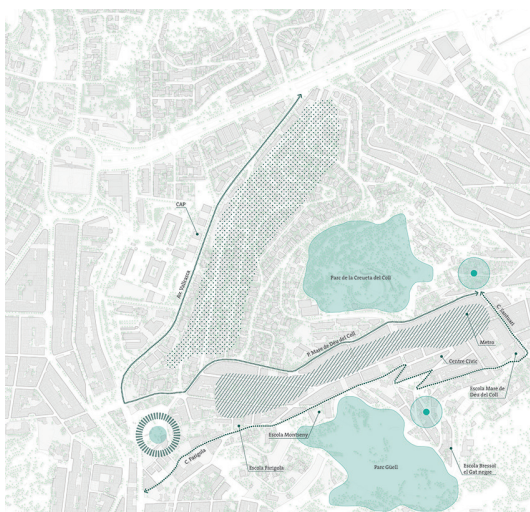

Ciutat amb perspectiva de gènere

Urbanisme inclusiu de la vida quotidiana

Definim l'urbanisme amb perspectiva de gènere com la disciplina que concep la ciutat i el territori com un espai que facilita i acompanya la realització de les tasques quotidianes i de sosteniment de la vida, amb equitat per a totes les persones i col·lectius.

Accions de la mesura de govern desenvolupades per Barcelona Regional

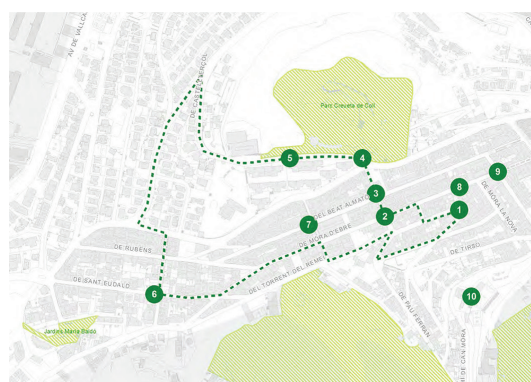

Mapa de la xarxa quotidiana

El mapa de la xarxa quotidiana és una representació de com viuen les persones el dia a dia el seu espai. És el resultat d'una superposició de mapes que recullen diferents eixos que analitzen la ciutat inclusiva, com són:

- la mobilitat
- el teixit urbà
- el teixit social
- l'autonomia
- el temps

Cadascun d'aquests eixos dibuixen capes d'informacions que superposades configuren el mapa de la xarxa quotidiana.

Mapa de les marxes exploratòries

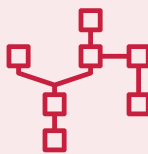
Les marxes exploratòries permeten fer comprovacions «in situ» dels elements que poden millorar la seva vida quotidiana. La informació recollida a les marxes exploratòries es recull en format de mapa per a la seva ràpida i fàcil assimilació. D'aquesta manera pot ser una eina útil pels tècnics i tècniques de l'Ajuntament de Barcelona en la presa de decisions i en la planificació urbana amb perspectiva de gènere.

Accions transversals més enllà de la mesura de govern

A.

Aplicació del Manual d'Urbanisme de la vida quotidiana a diferents projectes de Model Urbà: Polígoneres, Pla estratègic del nou Model del Zoo 2019, etc.

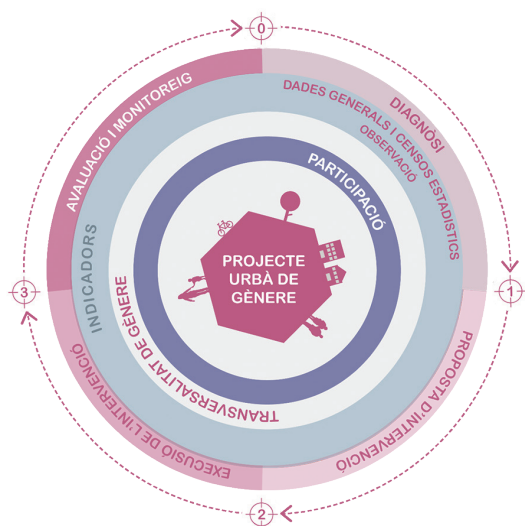
B.

Formació en Urbanisme de la vida quotidiana als diferents departaments de Barcelona Regional.

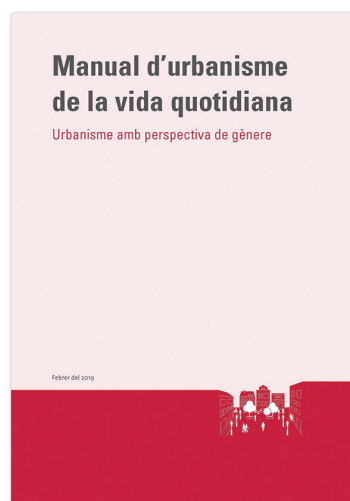
C.

Assessorament en Urbanisme de la vida quotidiana en el planejament d'espais Febrer del 2019 de la vida quotidiana Manual d'Urbanisme amb perspectiva de gènere i equipaments urbans.

Formació en urbanisme amb perspectiva de gènere

Formació específica en urbanisme amb perspectiva de gènere que inclou una part teòrica i una pràctica, en la què es treballa sobre el propi barri i sobre un espai urbà ja identificat pel veïnat com a problemàtic.

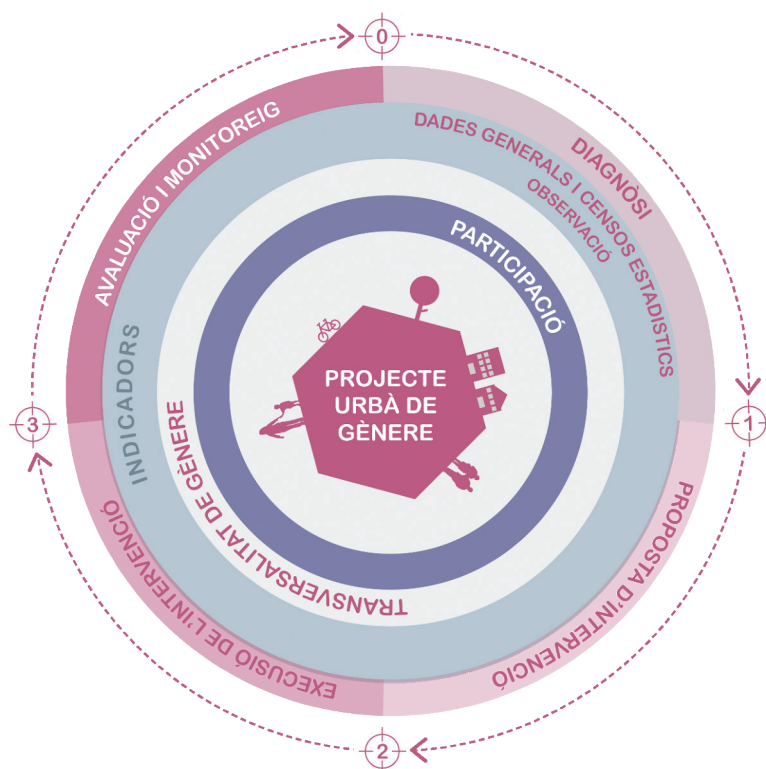

Manual d'Urbanisme de la vida quotidiana

Guia metodològica per elaborar la diagnosi prèvia a qualsevol projecte d'urbanisme inclú, proposant principis, eixos i criteris de qualitat per superposar i revisar de manera interrelacionada en les diferents escales de treball i de presa de decisions.

4 Formació en urbanisme amb perspectiva de gènere

Formació específica en urbanisme amb perspectiva de gènere en el marc de la mesura de govern aprovada per l'Ajuntament de Barcelona «Urbanisme amb perspectiva de gènere. L'urbanisme de la vida quotidiana».

OBJECTIUS

- Integrar la perspectiva de gènere al disseny i la planificació urbana de la ciutat
- Proporcionar eines per analitzar i avaluar la perspectiva de gènere a la ciutat
- Reflexionar sobre la incidència de la planificació i el disseny urbà a la vida quotidiana de les persones
- Presentar marc teòric multidisciplinar que permeti que l'urbanisme de la vida quotidiana s'abordi entre les diverses àrees de l'Administració i que incorpori diversitat de coneixements.

GUIÓ FORMACIÓ

A. Introducció teòrica a l'urbanisme amb perspectiva de gènere:

Què és?

Com intervenim?

Llistat dels eixos d'estudi

- Pautes d'observació
- Exemples de diagnòsi

B. Pràctica a classe:

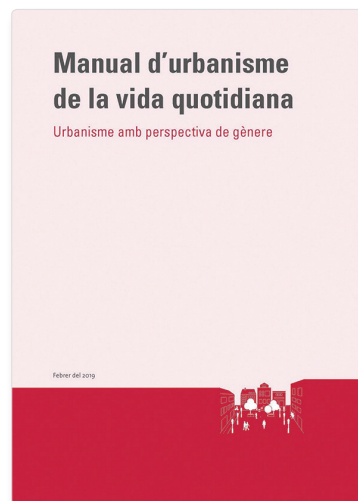
- **Dinàmica grupal:** Perfils i cadenes de tasques
- **Pràctica al carrer:** Avaluem l'espai

Metodologia

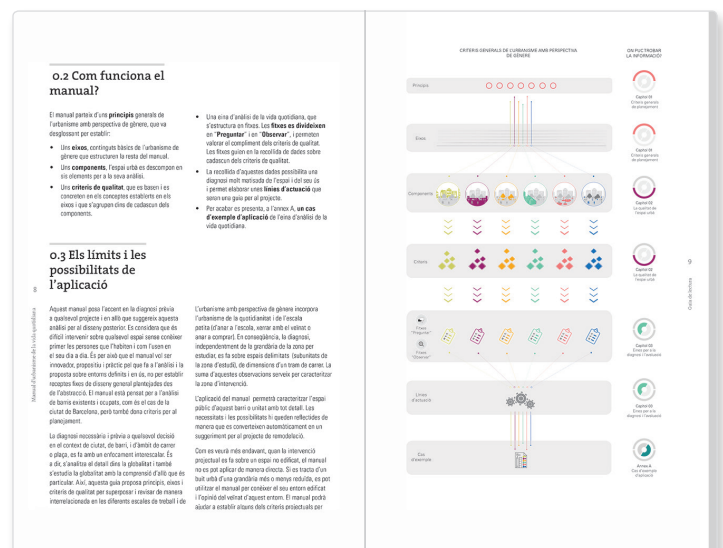
La formació està dividida en dues parts, una part introductòria i teòrica sobre l'urbanisme amb perspectiva de gènere i els conceptes claus. La segona i tercera part són de caràcter més pràctic i es treballa sobre el propi barri i sobre un espai urbà ja identificat pel veïnat com a problemàtic. L'objectiu en aquesta part és posar en pràctica les metodologies treballades per poder realitzar una diagnòsi amb perspectiva de gènere.

5 Manual d'urbanisme de la vida quotidiana

Aquest manual posa l'accent en la diagnosi prèvia a qualsevol projecte i en allò que suggereix aquesta anàlisi per al disseny posterior. Es considera que és difícil intervenir sobre qualsevol espai sense conèixer primer les persones que l'habiten i com l'usen en el seu dia a dia. És per això que el manual vol ser innovador, propositiu i pràctic pel que fa a l'anàlisi i la proposta sobre entorns definits i en ús, no per establir receptes fixes de disseny general plantejades des de l'abstracció. El manual està pensat per a l'anàlisi de barris existents i ocupats, com és el cas de la ciutat de Barcelona, però també dona criteris per al planejament.

AUTOR Ana Paricio, Barcelona Regional
EDITORIAL Ajuntament de Barcelona;
Àrea d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat
EDICIÓ Barcelona, 2019
IDIOMA Català

La diagnosi necessària i prèvia a qualsevol decisió en el context de ciutat, de barri, i d'àmbit de carrer o plaça, es fa amb un enfocament interescolar. És a dir, s'analitza el detall dins la globalitat i també s'estudia la globalitat amb la comprensió d'allò que és particular. Així, aquesta guia proposa principis, eixos i criteris de qualitat per superposar i revisar de manera interrelacionada en les diferents escales de treball i de presa de decisions.

L'urbanisme amb perspectiva de gènere incorpora l'urbanisme de la quotidianitat i de l'escala petita (d'anar a l'escola, xerrar amb el veïnat o anar a comprar). En conseqüència, la diagnosi, independentment de la grandària de la zona per estudiar, es fa sobre espais delimitats (subunitats de la zona d'estudi), de dimensions d'un tram de carrer. La suma d'aquestes observacions serveix per caracteritzar la zona d'intervenció.

L'aplicació del manual permetrà caracteritzar l'espai públic d'aquest barri o unitat amb tot detall. Les necessitats i les possibilitats hi queden reflectides de manera que es converteixen automàticament en un suggeriment per al projecte de remodelació.

Components d'anàlisi de l'espai urbà:

Façana / Perímetre

Els primers components que s'analitzen són parts de la realitat física del barri. El més significatiu és el pla vertical que envolta els espais públics i quines són les seves característiques de diversitat, permeabilitat, etc. La intensitat, la vitalitat d'aquests espais, ve molt determinada pels intercanvis amb el perímetre envoltant.

En els teixits de la ciutat mediterrània, aquest perímetre en la majoria dels casos és la façana de les cases situades tocant a la vorera, però en altres casos també ho són els jardins perimetrals, l'arbrat d'una plaça, els límits d'un parc, etc.

Vials / Paviments

El segon component és el pla horitzontal de l'espai. S'hi inclouen els tipus de vials i formes de trànsit, voreres, proteccions, paviments, etc. Amb els criteris d'aquest grup s'intenta apreciar la seguretat, l'accessibilitat i la comoditat que aquest pla horitzontal dona a la ciutadania. En l'entorn de la ciutat mediterrània, on aquest treball es planteja en primera instància, aquests aspectes vénen molt definits per l'amplada de les voreres, la velocitat i proximitat del trànsit rodat, l'atenció als recorreguts per a les persones amb diversitat funcional, etc. En altres entorns més oberts, altres aspectes poden ser més importants.

Elements urbans

Amb els dos grups anteriors s'ha recorregut tot l'envoltant físic de l'espai urbà; amb el tercer component de l'espai s'analitza l'equip de què disposa. Aquí s'inclouen criteris de qualitat que poden canviar completament l'apreciació de l'espai per part de les persones usuàries, com ara l'arbrat o la il·luminació, o que simplement faciliten la seva ocupació i gaudi, com els espais de joc, descans o conversa.

Entorn

La percepció de la qualitat de l'espai també està condicionada per alguns criteris que no es poden associar a cap component físic, sinó que impregnen l'entorn en la seva consideració més àmplia. Criteris com el soroll, la qualitat de l'aire o les males olors són evidents, però també tot el que pugui contribuir a la seguretat o a la imatge de neteja i cura.

Perfil de les persones

Un espai on es trobin el màxim nombre de perfils de persones, ja sigui per edat, cultures i orígens o autonomia/dependència, serà un espai més inclusiu, amb més capacitat d'acollida i, per tant, de sosteniment de la vida quotidiana. L'observació del teixit social permetrà un aterratge millor en qualsevol intervenció. Per això, és també part d'aquesta diagnosi representar les coneixences, les xarxes i els grups que transiten i es reuneixen en els espais públics.

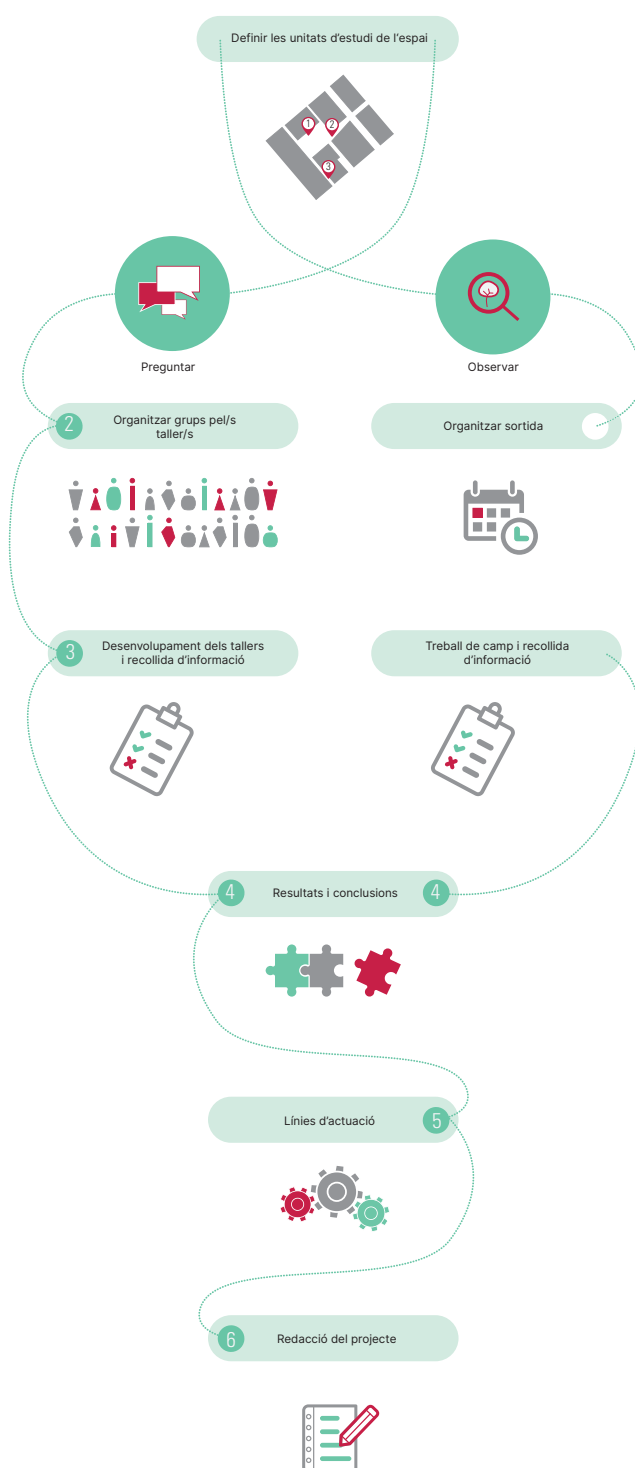
Usos de l'espai

L'últim component és el d'usos, una aproximació a les activitats que es duen a terme a l'espai públic i les xarxes socials que les sustenten. El disseny de l'espai físic no és garantia d'èxit, si per èxit s'entén que l'espai faciliti la realització i socialització del treball domèstic i de cura, l'intercanvi generacional i cultural. I és que les solucions generalistes no funcionen; el que dona bons resultats en un lloc o moment donat pot no fer-ho més endavant, en un altre lloc o en circumstàncies diferents. Les persones i les seves relacions són el fet diferencial que no es pot oblidar, controlar ni predir. El teixit social que s'amaga darrere de les estructures físiques és el que dona sentit als espais comuns i els espais públics (Paricio, 2018).

Per analitzar aquest component caldrà una observació més detallada, feta en diferents moments del dia i en dies diferents (laborable / no laborable).

Eina d'anàlisi de la vida quotidiana

Aquest manual presenta una eina de diagnosi participada per a la vida quotidiana. Es tracta d'un conjunt de fitxes estructurades pels components presentats al capítol 2. S'ha dividit aquesta diagnosi en dos apartats: d'una banda, preguntar al veïnat, i, de l'altra, observar de manera directa l'entorn i els usos socials que se'n fa. L'eina desenvolupada consta d'unes fitxes d'avaluació que ha d'emplenar el dinamitzador/a del taller en el cas de preguntar i el tècnic/a en cas d'observar. Si es pot, seria interessant emplenar les fitxes en tots dos casos per poder recollir el màxim d'informació. Si no és possible, se n'haurà d'escollir un (sempre serà més interessant recollir la informació del veïnat).

Passos de l'eina d'anàlisi de la vida quotidiana.

Fitxes «Preguntar»

La finalitat és copsar el punt de vista dels habitants del barri, recollir tot aquell coneixement que acumula el veïnat del seu propi barri. És una construcció col·lectiva del coneixement des de la participació i una eina d'empoderament. D'una banda, es tracta d'un reconeixement a tot el saber que té una comunitat sobre l'espai on habita i, de l'altra, aporta noves perspectives i narracions (no institucionals) a la definició d'un territori. És, per tant, un procés que promou la transformació social i l'empoderament.

Fitxes «Observar»

L'objectiu és observar i valorar la vida quotidiana a l'espai públic seguint els components esmentats. L'observació permetrà un aterratge millor en qualsevol intervenció. El mètode consisteix a caminar per totes les voreres de la zona d'estudi i classificar segons una escala de gradació de positiu a negatiu els sis components. Cal tenir present que aquesta eina s'ha desenvolupat per a una trama consolidada i densa d'edificacions.

L'objectiu principal de l'eina és fer fàcil i eficient la diagnosi de l'espai perquè els resultats directes ens permetin arribar a fer una avaluació sense necessitat de cap tractament complex posterior de les dades. També es busca estandaritzar o uniformitzar el procés de diagnosi per poder comparar diferents espais en diferents moments. Els resultats recollits, tot i avaluar l'espai, busquen més adjectivar que no pas avaluar en el sentit de classificar de positiu o negatiu; es tracta de tenir més components per conèixer un espai abans d'intervenir-hi. Tampoc es pretén que tots els espais analitzats tinguin tots els components; els carrers i les persones que els habiten formen un sistema, i uns espais alimenten els altres. A més, no tots els espais tindran la mateixa repercussió sobre la vida quotidiana, així que no els podem donar la mateixa importància; un parc, una cantonada o un equipament poden exercir un paper crucial en el desenvolupament de les tasques de cura i domèstiques.

FITXA TÈCNICA D'OBSERVACIÓ

VIALS / PAVIMENTS

CRITERIS DE QUALITAT	VALORACIÓ DELS CRITERIS DE QUALITAT			ALTRES ASPECTES
DISTRIBUCIÓ DE L'ESPAI	Voreres amb espai lliure de pas de 3,6 m d'amplada mínim; si no, plataforma única	Voreres amb espai lliure de pas de 1,8 m d'amplada mínim; si no, plataforma única	Voreres d'amplada insuficient (< 1,80 m)	
PASSOS DE VIANANTS	Són suficients, coherents i sense obstacles visuals (>10 m)	Compleixen la majoria dels requisits: suficients, coherents i sense obstacles visuals (>10 m)	No compleixen els requisits: suficients, coherents i sense obstacles visuals (> 10 m)	
INFRASTRUCTURA CICLISTA	Hi ha infraestructura ciclista i és de qualitat	És suficient la infraestructura ciclista	És insuficient la infraestructura ciclista	
SÒL TOU	Abundant, més del 30%	Suficient, més del 10%	Insuficient, menys del 10%	
ACCESSIBILITAT	Accessibles (a persones amb diversitat funcional, gent gran, cotxets...)	Practicables (a persones amb diversitat funcional, gent gran, cotxets...)	Inaccessibles (a persones amb diversitat funcional, gent gran, cotxets...)	
VELOCITAT DELS VEHICLES	Sense vehicles o velocitat limitada a 10 km/h	Velocitat moderada (de 10 km/h a 30 km/h)	Velocitat alta (més de 30 km/h)	
CONNECTIVITAT	Bona connexió amb la resta del barri, equipaments i transports	La connexió amb algunes parts del barri o resta de la ciutat no és fàcil (murs, carrers de molts carrils, desnivells...)	Hi ha connexions complexes o impossibles amb altres parts del barri o de la ciutat (murs, carrers de molts carrils, desnivells...)	
VALORACIÓ GLOBAL DEL COMPONENT	ÒPTIM	CORRECTE	ADVERS	

UNITAT D'ESTUDI

RESULTATS

COMPONENTS	FACANA/PERÍMETRE	VIALS/PAVIMENTS	ELEMENTS URBANS	ENTORN	PERFIL DE PERSONES	USOS DE L'ESPAI
CRITERIS	Diversitat d'usos Transparència Unitats i obertures Qualitats Espais passius Diversitat d'usos a 10 min	Distribució de l'espai Passos de vianants Infraestructura ciclista Sòl tou Accessibilitat Velocitat dels vehicles Connectivitat	Il·luminació Elements per seure Protecció del clima Jocs/Activitats Verd urbana Necessitats bàsiques Parades de transport	Visibilitat Llegibilitat Soroll Qualitat de l'aire Espais de cura Neteja i manteniment Percepció d'escala	Edats Cura Autonomia i mobilitat Cultures i orígens Grau de relació	Activitats Horaris del dia Patrimoni i simbolisme Seguretat
EINES	Preparar Resultat Observar Resultat	Preparar Resultat Observar Resultat	Preparar Resultat Observar Resultat	Preparar Resultat Observar Resultat	Preparar Resultat Observar Resultat	Preparar Resultat Observar Resultat
CONCLUSIONS						
REPTES						

Exemple de fitxa d'anàlisi de l'espai urbà. Plantilla resum d'anàlisi de l'espai urbà.

COORDINACIÓ

Ana Paricio. Psicòloga urbana

EQUIP TÈCNIC

Enric Fargnoli. Enginyer tècnic en informàtica de sistemes

Miquel Pybus. Geògraf

Laura Torres. Educadora social

Laura Vergoñós. Ambientòloga i tècnica GIS

Claudia Villazon. Urbanista

I el suport tècnic i administratiu de Barcelona Regional

SUPORT TÈCNIC DE PLA ESTEL

Alba Domínguez. Arquitecta

Konstantina Chrysostomou. Arquitecta

Arnau Boix. Arquitecte

AGRAÏMENTS

Districte de Gràcia

Centre Cívic El Coll—La Bruguera

Departament de Transversalitat

Escola Montseny

Model Urbà

Pla de Barris

Taula comunitària del Coll

I a tot el veïnat que ha participat a les cartografies socials i les marxes exploratòries.

Document V1,
Setembre 2019.

© IMATGES
© TEXTS

BR—Barcelona Regional

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, distribuïda, transformada, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars de la seva propietat intel·lectual.

**BARCELONA
REGIONAL**

Carrer 60, 25–27
Edifici Z. 2a planta
Sector A. Zona Franca
08040 Barcelona

T (+34) 932 237 400
F (+34) 932 237 414
br@bcnregional.com
www.bcnregional.com